

vrijdag

18.11.2011

20.00 Concertzaal

19.15 Inleiding door Yves

Knockaert

Die Entführung aus dem Serail

Orkest van de Achttiende Eeuw
& Frans Brüggen

CONCERTGEBOUW BRUGGE

Orkest- en koorlijst

Orkest van de Achttiende Eeuw

eerste viool

Marc Destrubé
Rémy Baudet
Lorna Glover
Kees Koelmans
Franc Polman
Irmgard Schaller
Annelies van der Vegt
Sayuri Yamagata

tweede viool

Staas Swierstra
Hans Christian Euler
Anthony Martin
Guya Martinini
Marinette Troost
Dirk Vermeulen
Richard Walz
Gustavo Zarba

altviool

Emilio Moreno
Marten Boeken
Antonio Clares
Else Krieg
Yoshiko Morita

cello

Richte van der Meer
Julie Borsodi
Albert Brüggem
Lidewij Scheifes
Rainer Zipperling

contrabas

Margaret Urquhart
Robert Franenberg
Christian Staude

fluit

Michael Schmidt-Casdorff
Ricardo Kanji

flageolet

Conrad Steinmann

hobo

Frank de Bruine
Alayne Leslie

klarinet

Eric Hoeprich
Oscar Argüelles

fagot

Danny Bond
Donna Agrell

hoorn

Teunis van der Zwart
Stefan Blonk

trompet

David Staff
Graham Nicholson

pauken

Maarten van der Valk

percussie

Rob van der Sterren
Mervyn Groot
Marc Aixa Siurana

Cappella Amsterdam

sopraan

Leenke de Lege
Maria Köpcke
Marjo van Someren

alt

Sabine van der Heyden
Mieke van Laren
Desirée Verlaan

tenor

Jon Etxabe-Arzuaga
Guido Groenland
Michiel ten Houte de Lange

bas

Bart Oenema
René Steur
Robert van der Vinne

Uitvoerders en programma

Orkest van de Achttiende Eeuw: orkest

Cappella Amsterdam: koor

Frans Brüggem: dirigent
Lenneke Ruiten: Konstanze
Anders Dahlin: Belmonte
Michael Tews: Osmin
Cyndia Sieden: Blonde
Marcel Beekman: Pedrillo
Sabri Saad El Hamus: Bassa Selim
Jeroen Lopes Cardozo: regie

—

Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1782)

Die Entführung aus dem Serail, K384
(semi-concertante uitvoering)

Voor de voorstelling en tijdens de pauze kunt u in het Atrium de fototentoonstelling *De geluksmachine op weg* bekijken.

De geluksmachine op weg is de titel van de fototentoonstelling die als omlijsting van Mozarts *Singspiel Die Entführung aus dem Serail* werd samengesteld door fotografe Annelies van der Vegt. Dankzij haar unieke positie als violiste van het Orkest van de Achttiende Eeuw kon Van der Vegt op intieme wijze vastleggen wat zich achter de schermen afspeelt.

In samenwerking met de Rotterdamse Doelen, met ondersteuning van het Fonds Podiumkunsten, Kersjes Fonds en de Société Gavignies

Met Nederlandse boventiteling

Uw applaus krijgt kleur dankzij de bloemen van Bloemblad.

Mozarts *Entführung aus dem Serail*

De bloei van het *Singspiel* in Mozarts tijd in Wenen had alles te maken met de culturele exploten van vorst Jozef II. Hij wilde een Duitse opera als pendant van de alom overheersende Italiaanse opera. Daarom liet hij in 1776 omroepen dat er geen subsidie meer gegeven werd aan Italiaanse opera's in Wenen en dat het hoftheater omgevormd werd tot Duits 'Nationaltheater' voor het 'Nationalsingspiel'. Zo werd de opera plots een politiek symbool. Mozarts *Die Entführung aus dem Serail* uit 1782 moet in het kader van deze hervorming gesitueerd worden. Een jaar later werd het *Nationalsingspiel* echter al opgedoekt: het succes bleef uit en de Italiaanse opera bekampen had geen zin.

In zijn *Singspiele* combineerde Mozart bij voorkeur een sprookje met een exotische sfeer. *Die Zauberflöte* speelt zich af in het antieke Egypte. Het onvoltooide *Singspiel Zaide* uit 1779 is gebaseerd op een stuk met als titel *Das Serail*. De sfeer van Turkse paleizen en harems kwam eveneens uitgebreid aan bod in *Die Entführung aus dem Serail*. Mozart schreef typisch Turkse muziek, op dat ogenblik erg in de mode in Wenen. De Turkse muziek uitte zich in enkele marsen met karakteristiek slagwerk: het gebruik van grote en kleine trom, triangel en bekkens was nieuw voor het Weense publiek. Het meest Turks was de 'halve maan': een stok met ringen waaraan belletjes hingen: door het schudden tijdens het stappen, rinkelden de belletjes op de marsmaat. Deze muziek wordt ook 'Janitsarenmuziek' genoemd: de Janitsaren waren de persoonlijke lijfwachten van de sultan, en maakten ook deel uit van zijn muziekkapel. De première van *Die Entführung aus dem Serail* werd herhaaldelijk uitgesteld en vond uiteindelijk plaats in het Weense Burgtheater op 16 juli 1782, enkele weken vóór Mozarts huwelijk. Het enthousiasme van het publiek was groot.

Mozart heeft bijna een jaar aan de *Entführung* gewerkt, veel langer dan aan zijn vroegere opera's. Hij slaagde erin een echte sprookjessfeer op te roepen. De hoofdpersonen zijn muzikaal raak gekarakteriseerd, met een zekere complexiteit. Zo is de haremopzichter Osmin een slechte en kwaadaardige, gevaarlijke man; tegelijk ruw, onbehouwen, slechtgehumeurd, maar ook komisch onhandig tegenover vrouwen.

Dat deze opera Mozart na aan het hart lag, blijkt uit de grote aandacht die hij eraan besteedde in zijn correspondentie. We krijgen zo een inzicht in de opera-esthetiek en de operaconcepten van de componist. Aan zijn vader schreef hij op 26 september 1781: 'Osmin zal gezongen worden door Fischer, die een uitstekende basstem heeft. We moeten dat uitbuiten, te meer daar hij het Weense publiek helemaal op zijn hand heeft. Maar deze Osmin heeft in het originele tekstboek maar één liedje te zingen en verder niets, behalve het terzet en de finale. Daarom hebben we hem in de eerste akte een aria gegeven en in de tweede krijgt hij er nog een. (*Die tweede aria is er nooit gekomen, red.*) Ik stuur je hierbij het begin en het einde van die eerste aria. Doordat er Turkse muziek bij is, wordt de woede van Osmin in het komische getrokken. Bij het uitwerken van de aria had ik zijn prachtige diepe tonen in gedachten. De passage 'Drum, beim Barte des Propheten' is wel in hetzelfde tempo, maar met snelle noten. En omdat Osmin steeds woedender wordt, begint op het ogenblik dat iedereen denkt dat de aria uit is, het *allegro assai* in een heel ander tempo en een andere toonaard. Dat zal een geweldig effect hebben, want iemand die zo woedend is, verliest alle gevoel voor orde, maat en harmonie, hij raakt buiten zichzelf en de muziek moet dat ook doen.' Ondanks de uitdrukking van woede wees

Mozart erop dat de muziek altijd in zekere mate beheerst moest blijven. Hieruit blijkt dat Mozart als classicist een kind van zijn tijd was: 'Maar hartstocht, heftig of niet, mag nooit uitgedrukt worden in die mate dat zij afkeer oproept; muziek mag, ook in de meest schokkende situaties, nimmer het oor beledigen, maar moet toch behagen. Omdat dus muziek altijd muziek moet blijven heb ik niet een toonaard gekozen die ver verwijderd is van F (waarin de aria geschreven is), maar een verwante – niet het meest dichtbij gelegen, maar het iets verder liggende a.'

Mozart berekende elk effect en zocht telkens naar ideale expressiemiddelen voor de tekst en voor de weergave van de gemoedsgesteldheid van zijn personages. Meer dan eens blijkt dat hij zijn zangers door en door kende en probeerde om perfect op maat van hun stem en hun individuele kwaliteiten te componeren: 'Nu even over Belmontes aria in A, 'O wie ängstlich, o wie feurig'. Wilt u weten hoe ik dat uitgedrukt heb, en hoe ook 'het kloppende, liefdevolle hart' al meeklinkt? Door twee violen die in octaven spelen. Wie deze aria gehoord heeft, vindt haar de mooiste, ikzelf ook. Zij is speciaal voor de stem van Adamberger geschreven. Je ziet het beven, het wankelen, je ziet hoe zijn geprangde borst zwelt, uitgedrukt door een crescendo; je hoort het fluisteren en zuchten, tot klinken gebracht door de eerste violen met sordino's (met dempers, red.), unisono met een fluit. Het Janitsarenkoor biedt alles wat je van een Janitsarenkoor kunt verlangen: het is kort en vrolijk en zal zeker in de smaak vallen bij de Weners. De aria van Konstanze heb ik aangepast aan het kabbelende gorgeltje van Mademoiselle Cavalieri.'

Het verhaal

Het libretto van *Die Entführung aus dem Serail* werd geschreven door Gottlieb Stephanie, naar *Belmont und Constanze* van Christoph Friedrich Bretzner.

De Spaanse edelman Belmonte komt aan in het paleis van pasja Selim. Hij is op zoek naar zijn geliefde Konstanze, die door zeerovers gevangen genomen werd en als slavin werd verkocht. Ook zijn knecht Pedrillo is door de zeerovers meegenomen. Belmonte vraagt Osmin, de opzichter van de pasja, naar Konstanze en Pedrillo. Osmin loopt kwaad weg, want Pedrillo is de tuinman van de pasja geworden en maakt Osmin het leven zuur. Belmonte vindt Pedrillo en ze beramen een plan om het paleis binnen te geraken. De pasja is intussen verliefd geworden op Konstanze. Pedrillo doet een slaapmiddel in de wijn van Osmin. Belmonte ziet eindelijk zijn Konstanze terug en ze bezingen hun geluk. Tijdens hun ontsnapping worden ze echter ontdekt en voor de pasja gesleept. Maar deze is zo edelmoedig dat hij hen de vrijheid schenkt.

Yves Knockaert

Biografieën

Het Orkest van de Achttiende Eeuw werd in 1981 opgericht door Frans Brüggen. De vijftig leden van het orkest, dat zestien nationaliteiten telt, gaan drie- tot viermaal per jaar op internationale tournee. Het zijn stuk voor stuk specialisten op het gebied van de 18e-eeuwse muziek en ze spelen allen op historische instrumenten of kopieën daarvan. Het Orkest van de Achttiende Eeuw bracht werk uit van onder meer Purcell, Bach, Mozart, Beethoven, Schubert en Mendelssohn.

Frans Brüggen (NL) wordt beschouwd als een van de grote autoriteiten op het gebied van de 18e- en 19e-eeuwse muziek. Brüggen begon zijn carrière als fluitist (blok- en dwarsfluit). Hij was professor aan het conservatorium van Den Haag en aan de universiteiten van Berkeley en Harvard. Als dirigent werkte hij samen met beroemde orkesten, waaronder het Rotterdams Philharmonisch Orkest, het Concertgebouworkest en The Orchestra of the Age of Enlightenment. Hij is al dertien jaar eerste gastdirigent van het Orchestre de Paris.

Het vooraanstaande Nederlandse koor Cappella Amsterdam werd in 1970 gesticht door Jan Boeke en staat sinds 1990 onder de artistieke leiding van Daniel Reuss. Cappella Amsterdam wordt geroemd om zijn grote veelzijdigheid; zowel eigentijdse werken als oude meesters komen aan bod. Een bijzondere affiniteit heeft het ensemble met het oeuvre van Nederlandse componisten. De cd's van Cappella Amsterdam bevatten muziek van Ligeti, Sweelinck, Heppener en Martin.

De sopraan Lenneke Ruiten (NL) studeerde zang in Den Haag en opera aan de Bayerische Theaterakademie in München. Daarnaast volgde ze lessen bij onder meer Elly Ameling en Hans Hotter. Ze debuteerde in München als Susanna in *Le Nozze di Figaro*, en zong grote rollen in het Concertgebouw Amsterdam, de Nederlandse Opera en de Opéra de Lausanne. Als concertsoliste deelde ze het podium met onder andere de Wiener Philharmoniker en de Akademie für Alte Musik Berlin.

Anders Dahlin (SE) schoolde zich als tenor aan de conservatoria van Falun en Oslo, en aan de koninklijke Deense opera-academie. Hij werkte als concert- en operazanger op internationaal niveau samen met dirigenten als Sir John Eliot Gardiner, Philippe Herreweghe en William Christie, in een repertoire dat reikt van Monteverdi tot Britten. Vooral Dahlins vertolkingen van de evangelist in Bachs passies kenden zeer veel succes. Ook zijn liederen van Dowland worden alom bewierookt.

De bas Michael Tews (DE) volgde een acteeropleiding voordat hij zang ging studeren in Frankfurt-am-Main. Als solist deed hij zijn eerste ervaringen op bij het Coburgse Landestheater, gevolgd door de theater- en operahuizen van Krefeld, Erfurt en Gelsenkirchen. Tews speelde belangrijke rollen in opera's van Monteverdi tot Philip Glass. Binnen het concertrepertoire wordt hij geroemd om zijn interpretaties van onder meer het requiem van Verdi en dat van Mozart, en van Händels *Messiah*.

Cyndia Sieden (US) staat als coloratuursopraan bekend om het gemak waarmee ze zowel het barokke en klassieke als het hedendaagse repertoire voor haar rekening neemt. Ze stond op de planken van beroemde operahuizen als de Bayerische Staatsoper, de Opéra National de Paris en de Metropolitan Opera. Sieden maakte verschillende opnames van opera's van Mozart, waaronder *Die Entführung aus dem Serail* met The English Baroque Soloists onder leiding van Sir John Eliot Gardiner.

Ook tenor Marcel Beekman (NL) is vertrouwd met het barokke, klassieke en hedendaagse concert- en operarepertoire. Hij trad onder andere op met het Koninklijk Concertgebouworkest, Les Arts Florissants en de Berliner Philharmoniker. Hij bracht nieuw werk in première van componisten als Calliope Tsoupaki en Martijn Padding en was te gast op grote internationale festivals en concertpodia. Daarnaast produceert hij ook eigen hedendaagse kamermuziekprogramma's.

Sabri Saad El Hamus (EG) studeerde economie in Caïro en volgde nadien een theateropleiding aan de toneelschool in Arnhem. Sinds 1984 speelt hij uiteenlopende rollen in theater- en filmvoorstellingen, waaronder Koolhovens *'n Beetje verliefd*. In 2007 werd hij artistieke leider van theatergroep De Nieuw Amsterdam, waar hij de regie van verschillende voorstellingen op zich neemt. Begin dit jaar verzorgde hij voor het programma *Paul & Witteman* de verslaggeving over de Egyptische revolutie.

Jeroen Lopes Cardozo (NL) werkte als regisseur samen met dirigenten als Jaap van Zweden en Ed Spanjaard. In 2004 kwam hij voor het eerst in contact met het Orkest van de Achttiende Eeuw toen hij verantwoordelijk was voor de regie van Rameaus *Les Indes Galantes*. Ook in het lichtere genre is hij geen onbekende: voor Joop van den Ende Theaterproducties was hij Resident Director van *The Phantom of the Opera*, en verder schreef en regisseerde hij een aantal Ierse dansmusicals.

The Sixteen © Mark Harrison

vr 25.11.11 / 20.00 / Concertzaal
The Sixteen / Ein deutsches Requiem
Onder leiding van Harry Christophers vertolkt het all-starsensemble The Sixteen *Ein deutsches Requiem* van Brahms, in de versie voor koor en twee piano's. Dit briljante requiem focust eerder op troost dan op vergankelijkheid. Ook Schumann tastte het spanningsveld tussen het innerlijke en uiterlijke leven af in zijn poëtische *Waldscenen*.

Masaaki Suzuki © Marco Borggreve

za 02.06.12 / 20.00 / Concertzaal
Magnificat! / Bach Collegium Japan & Masaaki Suzuki

Hoog bezoek in het Concertgebouw! Masaaki Suzuki treedt met zijn Bach Collegium Japan en vijf uitgelezen solisten voor het voetlicht in enkele kroonjuwelen uit het oeuvre van Johann Sebastian Bach. Het *Magnificat* en de indringende cantates 'Ich hatte viel Bekümmernis' en 'Bekennen will ich seiner Namen' blijven onweerstaanbare iconen uit de barokperiode.

In het Concertgebouwcafé kunt u gezellig nagenieten met cultuurliefhebbers en mogelijk ontmoet u er ook de artiesten.

WWW.CONCERTGEBOUW.BE
+32 70 22 33 02 / IN&UIT 17 ZAND 34 BRUGGE

BRU
GGE

FLUXYS

MUZE
MUSE

Grensoverschrijdend netwerk voor klassieke en hedendaags klassieke muziek

DeMorgen
een open poort naar meer

Knack

Klara

COBRA

focus • wtv